

Мохончук Богдан Сергійович,
студент II курсу Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОБМЕЖЕННЯ АКТИВНОГО ВИБОРЧОГО ПРАВА (ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)

Із розвитком демократичних процесів у сучасному світі поширилась тенденція розширення прав і свобод людини. При чому до одного з основних досягнень, як правило, відносять визнання народу безпосереднім носієм влади. Свої повноваження органам державної влади і місцевого самоврядування народ делегує через систему виборів, володіючи активним (право обирати) і пасивним (право бути обраним) виборчим правом. Таким чином активне виборче право – це право громадян брати участь у виборах голови держави, представницьких органів влади (парламенту, місцевого органу влади), у ряді країн - також судів та посадових осіб (в деяких штатах США і декількох кантонах Швейцарії).

Актуальність проблеми зумовлена неоднорідністю виборчих обмежень, існуванням різних виборчих систем, а також наявністю міжнародних актів, які закріплюють основні виборчі права (Звід рекомендованих норм при проведенні виборів, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Конвенція про стандарти демократичних виборів, виборчих прав і свобод у державах-учасниках Співдружності Незалежних Держав та ін.).

Особливістю обмеження активного виборчого права в країнах насамперед Європи є те, що незважаючи на наявність виборчих стандартів, окремі країни досить по-різному забезпечують право обирати своїх представників. Як правило не мають даного права іноземці та особи без громадянства. Проте в деяких випадках цим категоріям осіб дозволяється голосувати на загальнодержавних виборах (Ірландія, Іспанія) відповідно до принципу взаємності або на основі спеціального закону, та на місцевих, за умови проживання в даній країні протягом певного часу (наприклад, п'ять років у

Нідерландах та Естонії, або два у Фінляндії) і сплати податків (Угорщина, Іспанія, Фінляндія). Цікавим є те, що іноземці, які постійно проживають у Великобританії і мають нерухомість, а також громадяни британської Співдружності та Республіки Ірландія, володіють правом голосу. Наприклад, один із кореспондентів газети "Известия", відомий журналіст В.Осипов, який мав помешкання у вигляді квартири, придбаної кореспондентським пунктом, отримавши сповіщення на реєстрацію в якості виборця, зареєструвався і брав участь у виборах [1, с. 129]. Подібно до Великобританії у Швеції мають право голосу громадяни Ісландії на Норвегії.

Законодавство України передбачає принцип особистого голосування, згідно з яким передача виборцем права голосу будь-якій іншій особі забороняється (Закони України «Про вибори Президента України», «Про вибори народних депутатів» та «Про місцеві вибори»). Якщо ж говорити про Францію, то варто зазначити, що в цій країні принцип особистого голосування застосовується лише на президентських виборах і під час голосування на референдумі. На інших виборах громадяни, які проживають за кордоном, можуть голосувати за дорученням у своїх комунах (за місцем народження або останнього місяця проживання – у разі фіксації їх заяви на включення до списків виборців) або в іншій, з населенням більше 30 тис. жителів за умови, що число таких виборців не перевищує 2% від загального числа виборців, внесених до списків у цій комуні. За таких умов виборець може дати доручення будь-якій іншій особі на право голосувати від його імені. Для Франції також характерний антидемократичний, на нашу думку, ценз осілості, який дорівнює 6 місяцям. Такий же ценз застосовується на виборах в Бельгії.

Окремі категорії людей відмовляються брати участь у виборчому процесі, що іменується абсентеїзмом. Абсентеїзм (від лат. - відсутність) – це ухилення від участі виборів. Задля боротьби з цим деякі країни встановлюють для громадян не право, а обов'язок участі у виборчому процесі і встановлюють за неявку певні санкції. Так у Австрії це адміністративний штраф в 1000 шилінгів або ув'язнення протягом чотирьох тижнів, в Греції і Туреччині – засуджують до позбавлення волі, у Австралії – штраф 50 доларів, а в Аргентині особа, яка не брала участі у виборах, втрачає право перебувати на державній службі протягом трьох років та ін. Досить гуманістичні санкції використовуються в Італії. Там прізвища громадян, що не голосували на виборах, протягом п'яти років вносяться в спеціальні списки і виставляються на загальний огляд, що визиває певний сором для таких людей і може вплинути на їх поведінку.

Кодекс належної практики у виборчих справах, ухвалений Венеціанською комісією на 52-й сесії, встановлює, що право обиратися має бути отримане не пізніше повноліття [2, с. 4]. Хоча в більшості країн мінімальний вік становить 18 років, існують винятки, такі як Австрія (19 років) або Кіпр (21 рік). Варто зазначити, що в Хорватії спеціально забезпечується можливість володіння активним виборчим правом і громадянами, які досягли лише шістнадцятирічного віку, але при цьому мають офіційну легальну роботу. Правом голосу з 16 років також наділяються жителі деяких земель Німеччини на місцевих виборах. Венеціанська комісія закріпила і необхідність забезпечення права голосу громадянам, які проживають за кордоном. Проте у Словаччині виборці за кордоном позбавлені права голосу, а в Чехії – можуть голосувати лише на виборах до нижньої палати парламенту.

Досить поширеною є практика заборони права голосу громадянам засудженим до позбавлення волі. Дане обмеження закріплене Венеціанською комісією але підставою для нього має бути засудження за тяжкі злочини [2, с. 5]. В зарубіжних країнах така заборона була досить по-різному застосована. Для прикладу в Греції, Естонії, Словаччині та на Кіпрі не голосують засуджені до відбування покарання в місцях позбавлення волі за вчення будь-яких діянь, за які передбачено вказану санкцію. У Франції та Нідерландах – лише за окремі види злочинів. Латвійським законодавством таке обмеження встановлюється і на час перебування під слідством, за умови, що запобіжним заходом є взяття під варту, в Італії – за наявності судимості, а в Австрії активного виборчого права не мають особи не лише на період відбування покарання, а й протягом

шести місяців після його закінчення. Обмежуються виборчі права й осіб, які перебувають в психіатричних лікарнях, адже в Бельгії вони не можуть голосувати на весь строк лікування, а в Німеччині – лише якщо направлені для примусового лікування строком понад один рік.

Також в світі практикується й інші, менш розповсюджені, обмеження. Для прикладу в Великобританії є обов'язковою реєстрація виборців в реєстраційних списках, яка відбувається за місцем постійного проживання. Хоч ценз осілості і є, на нашу думку, недемократичним, але він практикується певним країнами. Проблемним вважається те, що реєстраційні списки у Великобританії складаються чиновником-реєстратором не на основі даних муніципальних органів, а за даними домовласників. Така практика має вже вкорінене історичне значення і реально позбавляє права голосу значне число виборців, які з волі домовласників або з інших причин не мають договір найму житлового приміщення. В Данії передбачено інститут дострокового голосування, що є безсумнівним плюсом яким дозволяє забезпечити правом голосу додаткову кількість громадян. Проте досить сумнівними в контексті демократичності є строки такого голосування. Адже законом встановлено тритижневий термін перед виборами, останній строк реєстрації партії для участі у виборах становить 15 днів перед голосуванням, незалежний кандидат повинен бути зареєстрованим не пізніше ніж за 11 днів до виборів, а партійні списки, за рішенням партії, беруть свій остаточний вигляд не пізніше 8 днів до виборів. Тому незрозуміло, як виборець повинен віддати свій голос, якщо ще не всі партії і кандидати можуть бути зареєстровані. В виборчому законі Угорщини підставою для позбавлення виборчого права є обмежена дієздатність особи. Дана обмеження не практикується жодною країною в Європі і є яскравим проявом недемократичного позбавлення права осіб, які можуть в силу певних обставин бути обмежені в своїй дієздатності. Якщо говорити про законодавство Польщі, то можна стверджувати, що ним не забезпечено реалізацію активного виборчого права громадянами, які в силу свого фізичного стану (проблеми зі здоров'ям) не можуть в день виборів прийти на дільницю для голосування. Сумнівним в контексті демократичності виборів Хорватії є заборона голосування виборців у лікарнях і будинках престарілих, оскільки по цих місяцях тимчасового перебування людей списки виборців взагалі не формуються. Особливу увагу визиває дискримінація певних категорій населення в таких країнах як Латвія і Естонія. Адже у першій існує дискусійне поняття «негромадян», кількість яких становить приблизно 18% всього населення країни, у другій – категорія «осіб з невизначеним громадянством» і складають вони майже 9,5% від загальної кількості населення. Під ці категорії попали особи, які поселились в даних країнах в період з 1940 по 1991 роки та не пройшли досить складну процедуру натуралізації. Вони не володіють виборчими правами, лише в Естонії, за умови постійного проживання, дана категорія осіб має право голосу на місцевих виборах. Для США характерним є те, що конституція не визначає умови володіння активним виборчим правом, тому це право підлягає регулюванню насамперед штатами. Але існують заборони з дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри або у зв'язку з колишнім знаходженням у підневільному служінні (поправка XV), заборона дискримінації з приводу статі (поправка XIX), а також неприпустимість заперечення або обмеження у зв'язку з несплатою будь-якого виборчого чи іншого податку (поправка XXIII), також не дозволяється залежність від віку, тому громадяни мають право обирати при досягненні 18 років (поправка XXVI) [3, с. 11-15].

Отже, незважаючи на переважну тенденцію розширення виборчих прав громадян в демократичних країнах світу, існують окремі держави, в яких внаслідок певних історичних, соціальних, політичних та інших чинників встановлено обмеження, які не відповідають принципам представницької демократії. Тому міжнародні організації (наприклад такі як Організація з безпеки і співробітництва в Європі) та самі держави повинні стимулювати розширення виборчих прав задля розвитку народовладдя і представництва інтересів всіх прошарків суспільства в вищих органах влади.

Список використаних джерел:

1. Георгіца Аурел Зиновійович Г-363 Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник. – Чернівці: “Рута”, 2000. – 424 с.
2. Кодекс належної практики у виборчих справах ухвалений Венеціанською комісією на 52-й сесії (Венеція, 18-19 жовтня 2002 року)
3. Конституционное право зарубежных стран: Хрестоматия / Авт.-сост.: О.В. Ганин, В.В. Захаров. Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2006. 192 с.
4. Конституционное право зарубежных стран / О. В. Афанасьева, Е. В. Колесников, Г. Н. Комкова, А. В. Малько; Под общ. ред. д. ю. н., проф. А. В. Малько. — М.: Норма, 2004. — 320 с.
5. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін.; За заг. ред. В. О. Ріяки. — 2_е вид., допов. і перероб. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 544 с.
6. Закони України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», «Про вибори народних депутатів України», «Про вибори Президента України» від 01.01.2011.